

ПЕРЕД'ЄВАНГЕЛІЗАЦІЯ В СУЧАСНУ ЕПОХУ

Термін «перед'євангелізація», що після II Ватиканського собору втратив популярність, тепер знову опинився в фокусі уваги. За цим терміном криється конечна потреба готувати потенційних слухачів слова Божого до сприйняття вербальної проповіді спасіння в Ісусі Христі. Засобом для цього може послужити присутність віруючих у суспільному житті, їхнє свідчення віри, їхня турбота про земне добро людини, а також їхні виступи в обороні християнства на публічному форумі. Головні сфери, в яких розгортається перед'євангелізація, – це християнські родини, добродійна діяльність Церкви, культура і мистецтво, засоби масової інформації, а також активна присутність християн у політиці. Така діяльність, що колись трактувалася як вступ до євангелізації й називалася перед'євангелізацією, по суті, може бути євангелізацією у властивому розумінні слова, хай навіть її мета – всього лиш підготовка до виразного проголошення християнської керигми.

Ключові слова: перед'євангелізація, євангелізація, Євангеліє, Католицька Церква, суспільство.

У сучасних богословських публікаціях дедалі частіше вживається термін «перед'євангелізація». Термін цей відсутній у соборових документах, а тому останнім часом рідко був предметом наукової рефлексії¹. А проте сьогодні можемо спостерігати повернення до перед'євангелізації, тобто до практики, коли проголошенню християнської керигми передують приготування потенційних адресатів Євангелія до того, щоб вони з вірою

¹ Поп.: V. M. Pedrosa Arés. *Preevangelización // Diccionario de pastoral y evangelización* / ред. V. M. Pedrosa, J. Sastre, R. Berzosa. Burgos 2000, с. 913-916; R. P. McBrien. *The Church. The Evolution of Catholicism*. New York 2008, с. 169; F. D. Kelly. *The Mystery We Proclaim. Catechesis for the Third Millennium*. Huntington 2008, с. 115; P. Mąkosa. *Preewangelizacja pierwszym i koniecznym etapem formacji chrześcijańskiej // Katecheta* 7-8 (2010) 25-34.

відкрилися на поклик до спасіння². Такий підхід до проголошення Доброї Новини про Ісуса зумовлений тими обставинами, в яких діє сучасна Церква. Тут ідеться не тільки про *євангелізаційну* працю *ad gentes*, а й про країни «давнього християнства», де «цілі групи охрещених утратили живе відчуття віри або й узагалі не визнають себе за членів Церкви, провадячи життя, далеке від Христа і Євангелія Христового»³.

Перед'євангелізація має особливе значення там, де неможливий відкритий заклик до навернення в ім'я Ісуса Христа або люди не зацікавлені Євангелієм. У такому випадку (пре)євангелізаторам не залишається нічого іншого, як шукати способів достукатися до людських сердець і відкривати ці серця до прийняття слова спасіння. Цьому слугує різного роду діяльність, в тому числі й та, яку виконують церковні інституції: шпиталі, школи, молодіжні центри. Під цим оглядом важливу роль виконують також християнські родини, художня творчість, засоби масової інформації та суспільно-політична діяльність, яку провадять сповідники Христа. Всі ці сфери публічного життя можуть виконувати *перед'євангелізаційну* функцію, якщо віруючі в Христа використовують їх для того, щоб, наповнивши їх духом Євангелія, пробуджувати серед свого оточення інтерес до християнської релігії.

1. Перед'євангелізація та її місце у справі євангелізації

Мета перед'євангелізації – зацікавити людей релігійним життям і заохотити їх, аби вони відкрили свої вуха для Доброї Новини, а відтак і прийняли її⁴. Зважаючи на становище конкретних людей, їхні дилеми та їхні потреби, християни готують фундамент для словесного проголошення спасіння в Ісусі Христі. Напрямок діяльності християн визначається антропологічним принципом, тобто сфокусованістю на людині, яка живе в конкретних соціально-культурних умовах, має певний специфічний досвід і сповідує певні цінності⁵. Тому-то християни переймають поняття, що використовуються в публічному дискурсі, відкривають собі світлі й темні сторони людської екзистенції, а також придивляються до того, який вплив справляє на їхнє життя їх найближче оточення. Водночас вони

² Поп.: D. Dorr. *Option for the Poor and for the Earth. Catholic Social Teaching*. New York 2012, с. 223.

³ *Redemptoris missio*, 33.

⁴ Поп.: J. Gevaert. *Primera evangelización. Aspectos catequéticos*. Madrid 1992, с. 48; R. Sierra Argiro. *La revelación según René Latourelle*. Roma 2000, с. 67.

⁵ Поп.: L. T. Tacorda. *Alfonso M. Nebreda, S.J. (1926-) and the Missionary Problem of Pre-evangelization*. Roma 1995, с. 48-49.

стараються надихнути людей на зміну звичного способу мислення, показуючи їм нові виміри *дійсності* й спонукуючи їх цікавитися духовним. Вони також мають на увазі ті зовнішні й внутрішні бар'єри, які заважають людям прийняти Христове Євангеліє.

Перед'євангелізація – це ще не відкрите проголошення Євангелія, але вона не виключає й використання слів⁶. (Пре)євангелізатор бере слово, щоб вказати людям на крихітку того почуття безпеки, яке вони черпають з матеріальних благ чи з можливості користуватися найновішими технічними здобутками. Вони хочуть зробити людей чутливішими до існування невидимої реальності і готовими відкритися на благодать Божу. А це стає можливе завдяки рефлексії над такими явищами, як проминання й смерть, і над реальністю того, що не піддається фізичному вимірюванню, тобто людських інтелектуальних здібностей, людської здатності любити, страждати, нести відповідальність за свій моральний вибір. На етапі перед'євангелізації відкривається правда про те, що в людському житті й у різних його аспектах (як-от рішення, ухвалені за голосом сумління, економічний та суспільний поступ, духовні аспірації) слід зважати на існування іншої, вищої реальності, тобто відкупительної любови Божої, адже без цього людська екзистенція разом з усіма її найсуттєвішими питаннями не зможе набути свого повного сенсу⁷.

Сповідники Христа, задіяні в перед'євангелізації, прагнуть нав'язати приязні стосунки із своїм *найближчим* оточенням і стараються увійти у світ іншої людини. Йдеться насамперед про пізнання тих *міфів*, якими живуть сучасні люди, їхніх надій, страхів, несповнених намірів, їхніх здобутків і тих проблем, з якими вони стикаються⁸. Тут віруючі повинні бути готові вчитися від інших і ділитися з іншими своїм досвідом. Щоб дати адекватну відповідь на потреби людей, яких вони зустрічають, віруючі вступають з ними у стосунки й запрошують їх до свого кола. Перед'євангелізація відбувається завдяки співпраці християн з їхнім оточенням, спрямованій на утвердження в суспільному житті справедливості й миру. Йдеться насамперед про те, щоб спонукати людей зайняти позицію готовності до взаємопідтримки. Це має надзвичайно велике значення особливо в тих випадках, коли люди потерпають від бідності й відсталості, і це відбивається на різних аспектах їхнього життя.

⁶ Поп.: J. Aldazábal. *El ministerio de la homilía*. Barcelona 2006, с. 25.

⁷ Поп.: А.-М. Nebreda. Session d'étude de asiatique sur la catéchèse missionnaire // *Lumen Vitae* 4 (1962) 631.

⁸ Поп.: Gevaert. *Primera evangelización*, с. 51-52; F. Darcy-Berube. *Religious Education at a Crossroads. Moving on in the Freedom of the Spirit*. Mahwah 1995, с. 41-42.

Розпізнавальний знак перед'євангелізації – це діалог, який християни провадять з прихильниками різних ідеологій та сповідниками інших релігій⁹. У цьому діалозі озвучуються ті потреби й небезпеки, які присутні в людському житті, і ті застереження, які дехто має щодо християнства. Діалог дає шанс здобути прихильність інших людей – при умові, що християни в ході цього діалогу черпатимуть зі скарбниці християнської традиції те, що прийнятне для всіх людей доброї волі: непорушна гідність кожної людини, охорона людського життя, потреба визнавати правду, значення єдності в родині, цінність людського життя, зокрема, й перед лицем смерті¹⁰. Діалог – це площина пошуку правди й зіставлення своїх переконань з думками інших. Таким чином можна пізнати погляди інших людей, *цивілізаційні* здобутки інших народів, а це, знов, полегшує інкультуроване проголошення Євангелія, тобто критичний підхід до тих елементів даної культури, які неможливо узгодити з християнською правдою, і розкриття автентичного значення тих елементів, які не суперечать правді Христового Євангелія¹¹.

Перед'євангелізація може також набирати форму апологетики, коли вона має на меті довести *вірогідність* християнства, наводячи раціональні аргументи на користь того, щоб піти вслід за Христом¹². Така апологетика не зводиться до відбиття тих закидів, що формулюються на адресу християнської релігії. Йдеться також і про те, щоб віддати належне людським зусиллям, спрямованим на пізнання правди й удосконалення людської реальності, а також і про те, щоб засвідчити Євангеліє способом, який дав би змогу достукатися до людей, загублених у житті, людей у пошуках сенсу свого існування. Оборона віри ніколи не замінить євангелізації, що полягає в проголошенні звістки про спасіння. Адже апологетика, що висуває на перший план раціональність християнства, не спроможна «пробудити» ту довіру, без якої нема справжньої віри, що й провадить до спасіння¹³.

⁹ Поп.: G. O'Collins. *Living Vatican II. The 21st Council for the 21st Century*. Mahwah 2006, с. 187.

¹⁰ Поп.: M. C. Carnicella. *Comunicazione ed evangelizzazione nella Chiesa*. Torino 1998, с. 82.

¹¹ Поп.: T. H. Groome. *Inkulturation als Aufgabe der Pastoral // Concilium* 1 (1994) 83-84; A. Dulles. *Evangelization for the Third Millennium*. Mahwah 2009, с. 96; R. Hajduk. *Ewangelia na forum świata. Od apologetyki do marketingu narracyjnego*. Kraków 2013, с. 88.

¹² Поп.: Pedrosa Arés. *Preevangelización*, с. 913; R. B. Ramsay. *Certeza de la fe. La defensa del Evangelio en un mundo inseguro*. Barcelona 2008, с. 142; Mąkosa. *Preevangelizacja pierwszym i koniecznym etapem formacji chrześcijańskiej*, с. 26.

¹³ Поп.: Nebreda. *Session d'étude de asiatique sur la catéchèse missionnaire*, с. 632.

Істотне значення у перед'євангелізації має діяльна любов, що готує «грунт» для проголошення християнської благовісти¹⁴. Це та діяконія, що починається з великодушного занурення охрещених у реальність людей, які їх оточують і яким вони прагнуть явити любов Божу. Йдеться про те, щоб нав'язати із соціальним середовищем стосунки, які уможливили б допомогти служіння людям у нужді. Так людям відкриється та правда Євангелія, яку їм поки що не проголошують безпосередньо у формі керигми¹⁵. Вже сама та жертвна любов, яку практикують християни, показує людям дорогу до спасіння, викликаючи в них захоплення особою Христа. Великодушне служіння ближньому з боку Його сповідників спонукує людей задатися питанням про мотиви такого служіння. Свідчення любови, яка знаходить вияв у діяконії в інтересах нужденних, допомагає готувати людські серця до прийняття Доброї Новини, особливо якщо це свідчення дається не тільки в *індивідуальних* міжособових стосунках, а й за посередництвом таких церковних інституцій, як шпиталі, освітні центри, хоспіси чи заклади соціальної допомоги¹⁶.

Перед'євангелізація – це вже частина євангелізації, її вступний етап, який потребує доповнення у вигляді публічного й виразного проголошення спасительної звістки¹⁷. Не можна вважати її за якусь «дефензивну» чи «неповноцінну» форму виявлення правди про Сина Божого Ісуса Христа, адже свідчення любови переконує дівіше за будь-які слова¹⁸. Перед'євангелізацію не можна ототожнювати з бездіянням, адже вона сповнена якнайзавзятішої діяльності. В ній нема ще відкритого проголошення християнської керигми, але завдяки їй виходить на яв уся правда про ту людську реальність, яка чекає на спасіння від Бога. Предмет перед'євангелізації – це людські переживання, мрії, проблеми й сумніви, на які дає відповідь та християнська правда, що її доносить до людей властива євангелізація, сповіщаючи світ про Божий замисел спасіння людини. Перед'євангелізація готує людей до того, аби вони вислухали й прийняли правду Євангелія, тоді як мета євангелізації – це глибока життєва переміна, що провадить до вста-

¹⁴ Поп.: D. Grasso. Evangelizzazione. Senso di un termine // *Evangelisation* / ред. M. Dhavamony. Roma 1975, с. 31.

¹⁵ Поп.: *Ad gentes*, 12.

¹⁶ Поп.: Grasso. Evangelizzazione, с. 30-31; Małkosa. Preevangelizacja pierwszym i koniecznym etapem formacji chrześcijańskiej, с. 27.

¹⁷ Поп.: *Evangelii nuntiandi*, 51; Pedrosa Arés. Preevangelización, с. 915; R. Haight. *Christian Community in History*, т. 2: *Comparative Ecclesiology*. New York 2005, с. 404.

¹⁸ Поп.: H. van Straelen. *Ouverture à l'autre laquelle? L'apostolat missionnaire et le monde non chrétien*. Paris 1982, с. 222; P. Gigliani. *Predicazione missionaria* // *Dizionario di omiletica* / ред. M. Sodi, A. Triacca. Torino – Bergamo 1998, с. 1208.

новлення особистих стосунків зі Спасителем¹⁹. Завдяки перед'євангелізації люди сприймають керигматичну обіцянку спасіння в Ісусі Христі як довгождану відповідь на свої найпекучіші екзистенційні питання.

2. Сфери перед'євангелізаційної діяльності

Не буває євангелізації без безпосереднього проголошення слова Божого, та це не означає, що Євангеліє не можна проголошувати й невербальним чином. У поширенні Доброї Новини про спасіння в Ісусі Христі слід вико-ристовувати й можливості свідчення за допомогою життєвої позиції, способу зав'язування міжособових стосунків, підходу до впорядкування простору, участі в утвердженні справедливих соціальних відносин. Традиційно такі форми діяльності називають перед'євангелізацією, і в ній вико-ристовуються різні засоби й різні площини публічного життя. З цього погляду важливу роль відіграють сучасні християнські сім'ї, добротин-ність віруючих, царина культури та мистецтва, засоби масової інформації та діяльність християнських політиків.

2.1. Родина

У перед'євангелізації важливу роль відіграє родина як той простір, де молода особа готується до сприйняття Євангелія. Родинні звичаї, в яких ця молода особа бере участь, та різні форми поведінки в родині вима-гають прояснення у світлі правди, об'явленої в Святому Письмі. Щоденні ритуали й життєві постави, що плекаються в родині, слугують засобом реалізації тих цінностей, що мають ключове значення у християнстві²⁰. Все це пробуджує готовність слухати християнське послання, бо ж воно задовольняє потребу в якнайповнішому зрозумінні сенсу тих учинків та постав, які особа бачить у своїх рідних. Тоді-то родинне життя стає дорогою віри й школою християнської екзистенції²¹.

Родина, безперечно, не найвідповідніше місце для організації філософ-ських та богословських дебатів, спрямованих на обстоювання раціональ-ности християнської віри – як це передбачає перед'євангелізація апологе-тичного характеру. Однак це не значить, що в родині нема місця для розмов на поважні теми. Перед'євангелізація у християнських родинах набирає форми дискусії, що впорядковує хаос у сфері цінностей і нейтралізує ті небезпеки, які він породжує. Та ще важливіший чинник – це втілення

¹⁹ Поп.: Carnicella. *Comunicazione ed evangelizzazione nella Chiesa*, с. 82; Dulles. *Evangelization for the Third Millennium*, с. 68.

²⁰ Поп.: P. Tomasik. *Rodzina wspólnotą ewangelizującą – apostołat rodzinny // Communio* 1 (2013) 138.

²¹ Поп.: Kongregacja ds. Duchowieństwa. *Dyrektorium ogólne o katechizacji*. Poznań 1998, п. 227.

автентичних цінностей у родинних стосунках, які незмінно стають фундаментом для формування життєвих постав молодого покоління. Адже всі збурення в розвитку особистості й усі девіантні форми поведінки – від поганих оцінок у школі й передчасного припинення шкільної науки до вживання наркотиків, кримінальних злочинів, ожиріння чи психічних розладів – кореняться в браку належних міжособових взаємин у родині²².

Родина – це місце перед'євангелізації, бо тут життя згідно з Євангелієм надає вірогідности християнській вірі. Тут християнство виступає як безпечний шлях через дчасність до вічності, даючи людям опору в успішному протистоянні злу (йдеться і про засади поведінки, і про духовну підтримку, і про таїнства тощо). Родина відіграє особливо важливу роль у викритті тих загроз, які тягне за собою широко розповсюджений у житті сучасних суспільств індивідуалізм, гедонізм та релятивізм, що провадить до моральної всездозволености. Достосовуючись до віку своїх дітей, християнські батьки можуть пояснювати їм, чому опір Церкви проти «нової моральности» ґрунтується не на якійсь ірраціональній системі табу, а на солідному фундаменті «біологічних та суспільних принципів»²³.

Багато молодих людей відкривають для себе Бога й Церкву саме з допомогою батьків та членів родини, що виявляють свою любов до них. Можна назвати це перед'євангелізацією серця²⁴. Особливу роль у ній відіграє сердечний погляд, який виражає більше, ніж слова; цей погляд – спосіб вияву любови. З любов'ю споглядаючи один на одного, члени родини пробуджують у собі прагнення до щастя.

Родинне життя – це мереживо стосунків, у яких немає місця для байдужости чи власництва, а зате є взаємна жертвовність і служіння. Саме в таких стосунках виражається любов. У ці стосунки входять і діти, які вчаться шанувати свою особову гідність та гідність інших людей. Сповнені любови міжособові стосунки залишають незгладиму печать на особистості тих, хто саме в родині досягає своєї людської зрілости. Присутні в цих стосунках почуття й ті вимоги, які ці стосунки ставлять, йдуть бік-у-бік, формуючи здорове середовище для розвитку особистості²⁵.

У світі, в якому християнство стикається з масовою критикою або й неприйняттям, без перед'євангелізації, яка пробуджує прагнення правди і являє красу духовного життя, важко зреалізувати ту модель формації,

²² Пор.: R. Inglehart. *Modernisierung und Postmodernisierung. Kultureller, wirtschaftlicher und politischer Wandel in 43 Gesellschaften*. Frankfurt a. M. 1998, с. 402-403.

²³ Пор.: V. Twomey. *Der Papst, die Pille und die Krise der Moral*. Augsburg 2008, с. 25.

²⁴ Пор.: A. Daigneault. *Du coeur de pierre au coeur de chair. À travers les crises de la vie*. Paris 2004, с. 171-172.

²⁵ Пор.: A. Lobato. *Dignidad y aventura humana*. Salamanca 1997, с. 193-194.

що полягає в переході від керигми до катехизи. Адже Добра Новина про спасіння в Ісусі Христі знайде сприйнятливіший ґрунт серед тих людей, котрі мають бодай якісь духовні прагнення, шукають відповідей на питання щодо людської екзистенції і виявляють зацікавлення християнством²⁶. Тому-то перед'євангелізація в родинному середовищі – конечний етап християнської формації, який готує молодих людей до прийняття Євангелія.

2.2. Доброчинна діяльність

Явлена в Ісусі Христі любов небесного Отця до людей спонукує віруючих любити «іншу людину з Богом і в Бозі»²⁷, і то кожному людину, адже всі люди – улюблені діти Божі, покликані до життя в єднанні з Творцем. У християнській любові, що взорується на любові Божій, знаходить вияв самовіддана турбота про ближнього й прагнення подарувати себе йому. Вона вказує на те, що людина готова віддати себе на служіння іншому, бо вже звільнилася від себе самої й живе не для себе, а для Бога й інших людей²⁸. У жертовній людській любові виявляється велич Божа у світі, а людські серця відкриваються на слово Євангелія, що походить з того самого джерела. Якщо ж людська любов слугує перед'євангелізації, то це з огляду на її побічний наслідок, а саме на появу в заторкнутих нею людей питань про те, які ж мотиви спонукують християн великодушно віддаватися служінню іншим, часто зовсім чужим людям.

Служити іншим – значить зійти в «безодню суспільства», де люди зазнають страждання через *найрізноманітніші* фізичні, матеріальні та духовні причини. І тут не йдеться тільки про якісь послуги чи матеріальну підтримку, бо ж важливою доброчинною діяльністю й є надання поради тим, хто її потребує. В багатьох ситуаціях допомога зводиться до того, щоб просто бути з іншою людиною, бо перед лицем страждання всяка вербальна інтерпретація чи розрада видається неадекватною²⁹.

Жертвна любов вимагає від християн покинути власне середовище й вийти назустріч тим, хто в нужді. Йдеться насамперед про людей, що потерпають через відрив від своїх коренів, самотність або страх утратити контроль над власним життям. Усе це часто може призводити до депресії, фобій та різних форм залежності. В таких випадках важливе значення має вміння зав'язувати стосунки з іншими, і тут уже саме звернення до іншої

²⁶ Поп.: Mąkosa. Preewangelizacja pierwszym i koniecznym etapem formacji chrześcijańskiej, с. 25.

²⁷ *Deus caritas est*, 18.

²⁸ Поп.: F. Torralba. «No olvidéis la hospitalidad» (Heb 13,2). *Una exploración teológica*. Madrid 2004, с. 58-60.

²⁹ Там само, с. 65-74.

людини – це вияв любови. Коли під час зустрічі з іншою особою людина відчуває, що її зрозуміли, вона починає краще розуміти себе саму й легше віднаходить сенс у подіях свого життя, а також і силу для того, щоб протистояти ударам мінливої долі³⁰.

У перед'євангелізації, що апелює до жертвовної любови, важливу роль відіграє гостинність. Це найважча форма любови, бо ж вона потребує цілковитої самопосвяти з боку того, хто турбується про задоволення усіх потреб прибульця³¹. Гостинність не спрямовується на якусь конкретну людську рису чи окремих аспект людського буття, а звернена безпосередньо на особу як таку. Це реалізація заповіді любови. В гостинності знаходить вияв милосердна любов, чужа будь-яким розрахункам. Відкритість до чужинців та прибульців – це наслідування самого Бога, який великодушно любить усіх і кожного.

Інша площина, де можна давати свідчення жертвовної любови до нужденних, – це церковні інституції, що пропонують допомогу всім, хто в нужді. Місцем для реалізації милосердної любови є і дитячі садки, і школи, і шпиталі та хоспіси, і притулки для старих та неповносправних³². У цих закладах християни приймають людей разом з усім тим, що ці люди переживають, і в кожному з них бачать конкретну особу. В стосунках із визнавцями Христа, які виявляють до них любов, люди переконуються, що хоча всі їхні проблеми та незгоди, звісно ж, не зникнуть зовсім, їхні найглибші прагнення все-таки можуть бути заспокоєні. Християни, що випромінюють на своє оточення правду про Бога, який є любов, переконують інших людей у тому, що варто не тільки плекати здорові міжлюдські стосунки, а й установити тісний зв'язок з Тим, хто, діючи в людях і через людей, робить їх здатними до великодушної службовної любови³³.

2.3. Мистецтво

Краса – це правда й гармонія, що викликають захоплення. Вона має як естетичний, так і моральний вимір³⁴. Краса є порядок речей. Милуватися красою – значить мати втіху від того, що було досконалим чином

³⁰ Поп.: K. H. Ladenhauf, L. Nausner. «Und es gibt nichts wahrhaft Menschliches, das nicht in ihren Herzen seinen Widerhall fände» (GS 1). Pastoralpsychologische Weiterbildung als Lernfeld der Beziehungsfähigkeit // *Theologisch-Praktische Quartalschrift* 4 (2003) 348-355.

³¹ Поп.: L. Giusani. *Il miracolo dell'ospitalità*. Casale Monferrato 2003, с. 28-65.

³² Поп.: K. Deinzer. Die Konvergenz von Freiheit und Wahrheit im «Mysterium der Gastfreundschaft» // *Geist und Leben* 6 (1996) 431.

³³ *Deus caritas est*, 14.

³⁴ Поп.: G. Ravasi. *Comunicación y Palabra de Dios. Visión bíblica y teológica de la comunicación* // *Evangelización y Comunicación* / ред. G. Ravasi, J. McDonnell, W. Uranga. Caracas 1994, с. 63-64.

упорядковане. Красі властива ніжна притягальна сила; як добро та джерело щастя, вона стає предметом людського прагнення. Справжня краса приваблює, повертає увагу саме тим, що добре для людини. Ми розпізнаємо красу саме по тому, що вона відповідає на глибинні аспірації людини. Прагнення до краси мобілізує людину до діяльності. Краса – це саме серце людської мотивації, людських рішень та дій.³⁵

Краса виявляється як у природі й космосі, так і в художній творчості, яка наближає до людей таємницю Бога – джерела краси³⁶. Мистецтво, надхнене християнством, готує людські серця до прийняття слова спасіння, – слова, яке походить з того самого джерела, що й краса. Мистецькі витвори, надхнені християнською вірою: ікони, мозаїки, скульптури, архітектурні комплекси, поетичні, прозові, музичні, театральні, кінематографічні й хореографічні твори, – завжди мають величезну здатність передавати досвід віри, провадячи нас до зустрічі з Ісусом Христом, який являє людині любов Божу. *Via pulchritudinis* веде нас до правди віри, до самого Христа, який є «образ невидимого Бога» (Кол. 1:15). Художня довершеність творів християнського мистецтва спонукує серця прислухатися до Євангелія, що його митці відповідним чином зінтерпретували й утворювали на полотні, в дереві чи на папері.

Краса, що знаходить своє дзеркальне відображення в мистецтві, робить людей сприйнятливішими до існування Бога та Його близькості. Особливо дієві під оглядом перед'євангелізації релігійні твори й об'єкти сакральної архітектури, які свідчать про благодать Божу, рясно розливу в повсякденному житті людей. Храми та їх інтер'єри імпліцитно служать цій меті, коли своєю формою вказують на Трасцендентність, промовляючи так само й до людей невіруючих або сповнених сумніву. Вони виконують роль того простору, де можна знайти душевний мир і спочинок, а водночас є немовби «проповіддю, закарбованою в камені», проголошуючи християнську правду у світоглядно плюралістичному й релігійно байдужому середовищі³⁷.

Поряд з творами архітектури й образотворчого мистецтва важливу роль у перед'євангелізації відіграє музика, яка випереджає усне слово. Втім, вона може й супроводжувати усне слово або доповнювати його, зворушуючи

³⁵ Поп.: P. Babin. *La era de la comunicación para un nuevo modo de evangelizar*. Santander 1990, c. 137; J. J. Navone. *Toward a Theology of Beauty*. Collegeville 1996, c. 24.

³⁶ Поп.: Pontificio Consejo de la Cultura. *Via pulchritudinis. Camino de evangelización y de diálogo*. Madrid 2008, c. 61.

³⁷ Поп.: A. Gerhards. «Barmherzigkeit will ich, nicht Opfer» (Mt 9, 13). Zur diakonischen Dimension des Kirchengebäudes // *Die diakonale Dimension der Liturgie* / ред. В. Kranemann, Th. Sternberg, W. Zahner. Freiburg i. B. 2006, c. 248.

серце й змінюючи погляд слухача на людське життя³⁸. Християнська поезія теж може промовляти до тих, хто не стикається день у день з церковною мовою. Вжиті в цій поезії метафори та символи здатні дати поштовх уяві й спонукати людський дух піднятися понад буденними речами, що зазвичай розглядаються крізь призму поширених у світі стереотипів³⁹.

Важливу роль у донесенні до людей правди й краси відіграють театр і кінематограф, які теж є чимось на зразок мови і для вираження того чи іншого змісту послуговуються своєрідним набором умовностей. Кінофільм стає тим простором, у якому сучасна культура піддає аналізу та дискусії найсуттєвіші екзистенційні питання⁴⁰. Справі перед'євангелізації служать також ті видання (особливо альбоми та путівники), які, поряд з історичними відомостями про витвори мистецтва, пояснюють і їх релігійний сенс⁴¹. Подібну роль відіграють і музеї (особливо ті, що перебувають у віданні церковних інституцій), які можуть правити за простір зустрічі з красою та її Трансцендентним Джерелом. Якщо провідник по місцю, де експонуються твори сакрального мистецтва, має відповідну підготовку й компетентно вказує на християнську інспірацію цих творів та їх релігійне призначення, то така зустріч із красою вельми збагачує уми й серця людей.

2.4. Мас-медії

Як преса, радіо, телебачення, так і Інтернет повинні бути знаряддям перед'євангелізації та інтелектуального приготування сучасних людей до зустрічі зі словом Божим⁴². Щоб використати мас-медії для *praeparatio evangelica*, християни повинні говорити мовою культури, тобто послуговуватися зрозумілою для всіх термінологією. Важливу роль відіграють також естетичні моменти, – мова йде про демонстрацію краси й використання знаків та символів, що вказують на існування реальності, яка трансцендує людські ідеї та поняття. Все це слугуватиме перед'євангелізації, якщо в гармонії з християнською істиною використовується для того, щоб спонукати аудиторію мас-медій зацікавитися Доброю Новиною про спасіння в Ісусі Христі⁴³.

³⁸ Поп.: M. L. Heaney. *Music as Theology. What Music Says about the Word*. Eugene 2012, с. 144.

³⁹ Поп.: M. P. Gallagher. *Hacia una nueva pre-evangelización. Reflexiones para el Año de la Fe // Razón y Fe* 1379 (2013) 127.

⁴⁰ Поп.: J. Monaco. *How to Read a Film. The World of Movies, Media, and Multimedia. Language, History, Theory*. New York 2000, с. 25; T. B. Cargal. *Hearing a Film, Seeing a Sermon. Preaching and Popular Movies*. Louisville 2007, с. 3-4.

⁴¹ Поп.: Pontificio Consejo de la Cultura. *Via pulchritudinis*, с. 66.

⁴² Поп.: R. Altobelli. *Spazio-tempo cristologico e internet // La morale riflessa sul monitor. Internet ed etica* / ред. R. Altobelli, S. Leone. Roma 2006, с. 81.

⁴³ Поп.: G. Baum. *La Iglesia y los medios de comunicación // Concilium* 6 (1993) 96.

Виступаючи в засобах масової інформації, віруючі у Христа повинні виявляти готовність до діалогу й бути здатними обґрунтувати ту позицію, яку вони займають. Вони повинні брати на себе відповідальність за свої слова й підкріплювати свої переконання особистим свідченням. Тобто йдеться про такий спосіб комунікації, який би рішуче дистанціювався від вельми поширеної сьогодні у світі мас-медій тактики так званих «піарників», які використовують своє знання з царини «public relations» для того, щоб створювати в аудиторії те чи інше потрібне їм враження. Християни, що висловлюються в мас-медіях, повинні бути пройняті духом Євангелія і керуватися у своїх виступах євангельськими порадами. Таким чином у голосі віруючих звучатиме те, що відрізняє їхню позицію від стилю комунікації, характерного для «світу цього».

У дискусіях і публічних висловлюваннях християни не повинні ховатися за якимись загальними фразами або й просто відрікатися від істини. Ясна річ, це не означає, що вони мають право виявляти зверхність щодо інших або насміхатися із своїх опонентів. Сама манера поведінки віруючих і їхня мова мають «зраджувати» в них християн, привертаючи увагу всіх тих, хто тужить за життям, сповненим щастя й краси. Крім того, перед'євангелізація в мас-медіях мусить ґрунтуватися насамперед на особистому прикладі життя згідного з Євангелієм.

Завдання християн – не тільки повідомляти інформацію чи висвітлювати якісь релігійні теми, а й пропагувати згідний з Євангелієм спосіб інтерпретації світу. Християни, з одного боку, викривають редуціоністське трактування людської екзистенції, характерне, наприклад, для насадженої сьогодні «культури смерті», але, з іншого, можуть самі використовувати засоби масової інформації, щоб привертати до себе їх аудиторію способом, який відповідав би прагненням людей до самореалізації. Тут важливо усвідомлювати, який може бути наш подарунок іншим, – а це, серед іншого, і візія всебічного людського розвитку⁴⁴.

Засоби масової інформації багатьма різними способами впливають на умови життя сучасної людини⁴⁵. Вони здатні змінювати родинне життя та способи проведення дозвілля. Вони визначають підхід людини до різних суспільних і політичних проблем. Для належного використання мас-медій треба усвідомлювати, які наслідки тягне за собою прийняття тих життєвих ідеалів, що в цих медіях демонструються. Завдання віруючих – релятивізувати обов'язковість взірців, які справляють деструктивний вплив

⁴⁴ Пор.: O. Fuchs. La relación entre la Iglesia y los medios de comunicación // *Concilium* 6 (1993) 113.

⁴⁵ Пор.: *Aetatis novae*, 16.

на розвиток особистости й на суспільні відносини, а також вказувати на ті вже перевірені взірці, завдяки яким людина може гармонійно розвиватися. Такий критичний підхід до діяльності засобів масової інформації – це і є перед'євангелізація. Засобом перед'євангелізації може бути, серед іншого, створення дискусійних груп, зосереджених на тих чи інших конкретних темах, пропагування вартісних програм, а також заохочування до відповідального використання мас-медій і до участі у вартісних інтерактивних передачах⁴⁶. Важливо також пропагувати в різних середовищах ті теле- й радіоканали й ті програми, які слугують справжньому людському розвитку.

2.5. Політика

Політична діяльність католиків – це діяльність, що має вже не церковний, а суспільний характер. Це значить, що в секуляризованому суспільстві католики повинні діяти як громадяни, а не як посланці Церкви. Їхня діяльність, умотивована турботою про загальне добро, має бути виявом їхньої християнської відповідальности й відбуватися на засадах слухної автономії⁴⁷. Таке розуміння політики дає змогу побачити в ній особливо важливий публічний простір, у якому є місце й для перед'євангелізації.

Християнські політики засвідчують Євангеліє, пропагуючи християнський образ людини, який і є мірилом їхньої політичної діяльності. У світлі цього образу виходить на яв усе те, що становить загрозу для людської гідности, як-от тиск на людину з боку різних груп або приниження людини внаслідок поширення переконань, що суперечать християнській моделі ставлення до людської особи. Завдання християн – стати на захист тих, хто сам не спроможний протестувати проти тиску, який чиниться на них за посередництвом так званої громадської думки⁴⁸.

У політиці, що – завдяки долученню християн до політичної діяльності – стає тою площиною, крізь яку в суспільне життя може проникати дух Євангелія, важливе значення має турбота про додержання моральних засад. Коли громадяни керуються такими засадами, це сприяє розвитку суспільства, адже вміння як слід використовувати свою свободу – умова збереження миру, справедливости й суспільного ладу. Коли в християнських культурах, які закорінені в юдаїзмі та класичній грецькій думці, будуть відкинуті сформульовані з опорою на Євангеліє моральні засади,

⁴⁶ Поп.: O. Fuchs. Kirche und Medien auf dem Weg zum Jahr 2000. Anmerkungen zu einem römischen Textentwurf // *Stimmen der Zeit* 6 (1991) 419.

⁴⁷ Поп.: R. Antoncich. *Evangelización de lo político*. Bogotá 1980, с. 83.

⁴⁸ Поп.: H. Möller. Hanns Seidels christliches Menschenbild als Grundlage politischen Handelns // *Politik aus christlicher Verantwortung* / ред. H. Zehetmair. Wiesbaden 2007, с. 85-89.

зникне та підоснова, яка тримає цю культуру вкупі. Пробудження в людині такої свідомості – це і є перед'євангелізація, бо ж цим самим ми схилиємо людський розум прийняти Об'явлення, якщо, звісно, людина хоче діяти конструктивно, визнаючи властиву людському буттю обмеженість⁴⁹.

Завдання католиків, які належать до політичних партій, – відважно демонструвати критерії оцінювання всього того, що робиться у сфері біоетики, генетики, охорони людського життя, а також у сімейній та соціальної політиці, в освіті, в економіці. Звісно, що цим вони не проголошують Євангелія, але підпорядковують свої політичні рішення християнській науці. Таким чином вони засвідчують правду Христову, яка формує не тільки релігійні, а й суспільні погляди.

Політики, що апелюють до християнської традиції, своєю діяльністю причиняються до утвердження суспільного ладу, який з огляду на його гуманістичний характер зможуть прийняти всі люди доброї волі. Такі соціальні принципи, як солідарність, субсидіарність, справедливість чи пошанування загального добра, будуть прийнятні також і для нехристиян, які з повагою трактують загальні засади, що лежать в основі європейської етики та культури.

Для невіруючих та релігійно індиферентних людей усе це буде стимулом до того, щоб по-новому обдумати свої погляди і вже в контексті віри шукати глибших причин, які спонукують прийняти християнський світогляд і оснований на ньому устрій людського життя. Християни, які у світлі Євангелія піддають публічній оцінці ті чи інші ситуації, політичні системи, ідеології або форми політичного життя, готують серця людей до прийняття спасительної керигми, якою й обґрунтовуються всі християнські переконання та дії⁵⁰.

* * *

Суть перед'євангелізації – це підготовка до євангелізації як безпосереднього проголошення слова Божого. *Praeparatio evangelica* збільшує шанси на те, що праця, вкладена в словесне проголошення Доброї Новини про спасіння в Ісусі Христі, не виявиться даремною. Чим повніше ми пізнаватимемо турботи сучасних людей і чим глибше буде прагнення цих людей до повноти життя, тим відкритіші й сприйнятливіші вони будуть до християнської правди. Під цим оглядом перед'євангелізація дає надію на те, що діяльність Церкви принесе плоди у вигляді численних навернень,

⁴⁹ Поп.: D. V. Twomey. *Pope Benedict XVI. The Conscience of Our Age. A Theological Portrait*. San Francisco 2007, с. 119.

⁵⁰ Поп.: Antoncich. *Evangelización de lo político*, с. 82.

а також посилить той запал, з яким віруючі в Христа проголошують світові християнське послання.

Перед'євангелізація, що провадиться в родинях, у суспільному житті чи в засобах масової інформації, – це справа, що не потребує якихось видовищних акцій чи оригінальних ідей. У приготування людських сердець до прийняття Євангелія залучені всі, хто вірує в Христа. Серед активних учасників цієї праці є місце і для літніх, і для неповносправних, і для молодих, і для малоосвічених. Можна навіть ризикнути ствердити, що якщо з тих чи інших причин не всі християни можуть долучатися до безпосереднього проголошення слова Божого, то в приготуванні «ґрунту» для засіву євангельської науки у своєму середовищі може брати участь, у принципі, кожен.

Перед'євангелізація, звісно, не рівнозначна безпосередньому й відкритому проголошенню слова Божого, але це й не мовчання. Перед'євангелізація вимагає від віруючих виразно стати на бік того, що правдиве й правильне. Навіть коли християни й не розповідають прямо про Христа, вони проповідують про Нього своєю доброзичливою присутністю й вибачливою лагідністю (пор. Флп. 4:5). Вони не змушують одразу ж ухвалювати рішення щодо вступу до спільноти віруючих, але бентежать серця тих, з ким перетинаються, провокуючи питання про сенс життя і мотивуючи до того, щоб надати цьому життю належного спрямування.

З польської мови переклав Роман Скакун

Ryszard Hajduk

PRE-EVANGELIZATION IN MODERN TIMES

After the Second Vatican Council, the term “pre-evangelization” declined in popularity, but today it is becoming the subject of renewed interest. Behind this term lies the need to prepare potential listeners of the word of God to the verbal proclamation of salvation in Jesus Christ. This preparation is achieved by believer’s day-to-day social interactions, their witness of faith, their concern for the earthly human welfare, as well as their commitment to the defense of Christianity in the public forum. The main areas of pre-evangelization are the life of Christian families, charity work of the Church, arts and culture, mass media, and active presence of Christians in politics. Such activities – once considered as a preliminary step to evangelization and called pre-evangelization – belong indeed to evangelization, even when they are only instrumental in preparing the world for the explicit proclamation of the Christian kerygma.

Keywords: pre-evangelization, evangelization, Gospel, Catholic Church, society.